

Сучасні аспекти управління екологічно безпечним розвитком сільськогосподарських підприємств в умовах техногенного навантаження

Постановка проблеми. Екологічні проблеми посідають значне місце у системі суспільних проблем України. Нинішня кризова екологічна ситуація в Україні сформувалась внаслідок нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного потенціалу. Розвиток галузей економіки відбувається без урахування вимог охорони навколишнього природного середовища та за відсутності ефективно діючих правових, адміністративних і економічних механізмів природокористування. Надзвичайна ситуація, що виникла в результаті аварії на ЧАЕС, поглиблює екологічну кризу та завдає прямої шкоди, і втрачає підприємствам регіону радіоактивного забруднення. Внаслідок радіоактивного забруднення сільськогосподарських угідь різко погіршилось екологічне середовище проживання людей, загострились проблеми ведення сільськогосподарського виробництва й одержання екологічно чистої продукції. Тому питання управління підприємствами сільського господарства в умовах техногенного навантаження є досить важливими.

Стан вивчення проблеми. Проблема управління екологічно безпечним розвитком сільськогосподарських підприємств в умовах техногенного навантаження не тільки актуальна і багатогранна. Найвагоміший внесок у вивчення поставленої проблеми зробили такі відомі вчені, як Мацибора В.І., Перепелятнікова Г.П., Прістер Б.С., Саблук П.Т., Трегобчук В.М., та інші. Проте складність проблеми управління підприємствами сільського господарства в умовах техногенного навантаження вимагає її подальшого вивчення.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є обґрунтування системи управління в умовах інтенсивного техногенного навантаження. У процесі дослідження використано як загальнонаукові так і спеціальні методи економічних досліджень.

Результати досліджень. В Україні склалася складна не тільки економічна, але і екологічна ситуація, зумовлена наслідками аварії на ЧАЕС, деградацією ґрунтового покриву, зростанням ерозійних процесів, зменшенням гумусу у верхньому шарі ґрунту, традиційно високим рівнем розораності земель та іншими чинниками.

Житомирська область найбільше постраждала від техногенної катастрофи. В зоні радіоактивного забруднення опинилось понад 700 населених пунктів дев'яти адміністративних районів, де проживає близько 362 тис. чоловік. Загальна площа забруднених земель складає 900 тис. га, в тому числі понад 300 тис. га сільськогосподарських угідь [3, с.125]. Однак, за роки після аварії події соціально-політичного та економічного характеру не сприяли подоланню її наслідків.

Північні райони області, що постраждали внаслідок аварії, займали відчутне місце в економіці Житомирщини (близько 30-35% у виробництві всієї промислової продукції, 43-100% у випуску продукції будівельної індустрії, паперової та деревообробної промисловості). Негативні тенденції щодо зниження обсягів виробництва охопили майже всі галузі економіки, зокрема, виробництво льоноволокна, пиломатеріалів, будівельної цегли, сільськогосподарських машин та сільськогосподарської продукції. За двадцять чотири роки, що минули після аварії на ЧАЕС, в Україні відбувалися політико-соціальні події, які не сприяли подоланню наслідків техногенної екологічної катастрофи.

Ринкові перетворення в районах, що зазнали радіоактивного забруднення відбувалися з більшими труднощами ніж в інших регіонах. Аграрний сектор економіки регіону радіоактивного забруднення безсистемно реорганізувався, створювалися різні організаційні формування, при функціонуванні яких не було виявлено управлінських та економічних переваг. Зазначені процеси зумовили негативні тенденції в економіці провідних галузей, що проявилось у зменшенні обсягів виробництва продукції, в т.ч сільськогосподарської. Причинами зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва стало скорочення посівних площ, зміна їх структури, зниження урожайності деяких культур та санітарні обмеження обсягів споживання продукції, а також ускладнення агротехніки та технологій її вирощування. Зокрема система управління в умовах інтенсивного техногенного навантаження повинна враховувати комплекс економічних, організаційних, соціальних та екологічних чинників. Саме це має відобразитись у основних функціях менеджменту.

Таблиця 1

Особливості менеджменту в умовах інтенсивного техногенного навантаження

Функція менеджменту	Суть функцій в умовах:	
	звичайних	техногенного забруднення
Планування	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Обґрунтування цілей організації. ➤ Визначення обов'язків працівників, спрямованих на досягнення цілей. ➤ Забезпечення ефективної організації, управління, мотивації, контролю та регулювання діяльності. ➤ Запобігання втратам і зменшення ризиків. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Розробка власної екологічної політики в умовах техногенного навантаження. ➤ Запобігання втрат від техногенного впливу. ➤ Зниження рівня екологічних ризиків. ➤ Сприяння екологічній обізнаності й свідомості працівників
Організація	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Забезпечення виконання плану. ➤ Створення організаційної структури, яка б забезпечила досягнення цілей. ➤ Правильний підбір кадрів. ➤ Встановлення взаємовідносин та визначення повноважень вищих і нижчих рівнів управління та координація завдань. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Забезпечення виконання плану в умовах техногенного навантаження. ➤ Створення організаційної структури, яка б забезпечила реалізацію екологічної стратегії. ➤ Підбір кадрів для роботи в складних екологічних умовах. ➤ Встановлення взаємодії виконавців та керівників, а також різних підрозділів.
Управління	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Використання комунікацій і особистого впливу з метою орієнтації дій підлеглих на реалізацію планів організації. ➤ Використання менеджерами різних форм влади і впливу. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Врахування екологічних обмежень та обґрунтованих нормативів. ➤ Забезпечення дієвості механізму відповідальності за дотримання і порушення нормативів.
Мотивація	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Створення максимальної заінтересованості працівників у результатах діяльності організації. ➤ Забезпечення процесу спонукання працівників до діяльності, що спрямована на досягнення особистих цілей і цілей організації. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Заохочення працівників усіх рівнів до застосування екологічних технологій. ➤ Переконання персоналу у важливості системи екологічного управління та формування мотивів щодо її реалізації.
Контроль	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Забезпечення оцінки рівня виконання завдань і досягнення цілей. ➤ Виявлення недоліків і причин їх виникнення з метою уникнення повторних помилок, мінімізації втрат, подолання складних організаційних проблем. ➤ Аналіз ділових і професійних знань та навиків працівників. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Оцінка фактичних результатів діяльності в умовах техногенного навантаження. ➤ Контроль факторів навколишнього середовища, що негативно впливають на діяльність. ➤ Встановлення граничних втрат на усунення негативного впливу екологічних чинників.

Джерело: власні дослідження.

В умовах техногенного навантаження процес еколого-економічного регулювання діяльності підприємств перебуває в стані постійної трансформації, пристосування до нових вимог. Одним із основних завдань та шляхів покращання даного процесу та менеджменту підприємств взаємостяє удосконалення системи регулювання еколого безпечним розвитком на рівні регіону. Проте керівники

підприємств, зокрема сільськогосподарських, повинні також адаптувати свої системи управління до умов зовнішнього середовища і враховувати вплив його складових у своїй діяльності.

Отже, при плануванні господарської діяльності власники і керівники сільськогосподарських підприємств повинні також розробляти відповідну екологічну політику та заходи, спрямовані на зниження рівня екологічного ризику. Відповідно до екологічної стратегії підприємства розробляється організаційна структура та встановлюються взаємозв'язки між різними рівнями управління, здійснюється підбір кадрів та формується система забезпечення екологічної обізнаності працівників. В процесі діяльності підприємства необхідною умовою є формування системи мотивації керівників та працівників до врахування у своїй діяльності умов техногенного забруднення та переходу до екологобезпечного розвитку організації. Будь-яка діяльність завжди здійснюється з певною метою і передбачає досягнення результату, тому невід'ємною частиною менеджменту є оцінка фактичних результатів діяльності та контроль факторів, що і визначення рівня їх впливу.

Висновки. Ринкові перетворення в районах, що зазнали радіоактивного забруднення відбуваються з великими труднощами. Аграрний сектор економіки регіону радіоактивного забруднення безсистемно реорганізувався, створювалися і випробовувалися різні організаційні формування. В цьому регіоні є свої особливості ведення сільськогосподарського виробництва, вкрай низька природна родючість ґрунтів, що створює нерівні умови діяльності підприємств порівняно з іншими, розташованими на чистих територіях. Сучасний стан розвитку аграрного виробництва вимагає екологічної орієнтації та розробки принципово нових підходів до організації та управління природокористуванням в аграрному секторі. На екологобезпечний розвиток даного сектору впливають управлінські чинники через економічний, адміністративний, господарсько-організаційний механізми та контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства.

Список використаної літератури

1. Екологічне підприємництво: Навчальний посібник / В.Я.Шевчук, Ю.М.Саталкін, В.М.Навроцький та ін. – К.: Мета, 2001. – С. 40-52.
2. Семенов В.Ф. Екологічний менеджмент. - Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 407 с.
3. Соціально-економічна характеристика районів області, розташованих в зоні з підвищеним рівнем радіаційного забруднення. - Житомирське обласне управління статистики. 1999. -125 с.
4. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна: Навч. посіб. / Ф.В.Вольвач, М.І.Дробноход, В.Г. Дюканов та ін.; За ред. М.І.Дробнохода. –К.: МАУП, 2002. -104 с.